

Esteettömyysdirektiivin kansallinen toimeenpano puhevammaisten näkökulmasta

1. Direktiivissä mainitaan ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka estää täysimääräisen osallistumisen yhdenvertaisesti. Jotta puhevammaiset ihmiset eivät jää esteettömyysdirektiivin toimeenpanon ulkopuolelle, tulee siinä huomioida kommunikaatiota tai vuorovaikutusta vaikeuttavat vammat ja sosiaalinen esteettömyys sekä kognitiivinen saavutettavuus.

2. Esteettömyysdirektiivissä edellytetty CE-merkintä tuotteessa tai palvelussa ei riitä takamaan sen esteettömyyttä. Direktiivin toimeenpanossa on huomioitava fyysisten ratkaisujen lisäksi myös em. sosiaalinen esteettömyys, joka tulee sisällyttää osaksi sertifikaattia. Puhevammaisten ihmisten kannalta on tärkeää, että CE-merkinnän myöntäminen edellyttää sekä tiedottamisessa että palveluissa selkokielisyyttä ja monikanavaisuutta. Riskinä on, että sähköiset, esteettömäksi tarkoitetut palvelut tosiasiaassa vaikeuttavat palvelujen saantia ja käyttöä tietyillä vammaryhmillä. Lisäksi tuotteen tai palvelun tulisi olla käytettävissä myös avustajan tai tulkin kanssa helposti ja tietoturvallisesti.

3. Esteettömyys palveluihin pääsyssä ja/ tai palvelutilanteissa edellyttää vahvaa toimeenpanon tukea. Toimeenpanoa suunniteltaessa tulee huomioida esteettömyysdirektiivin toteutumisen jatkuva arviointi. Tietoa tulee koota monenlaisin arviointimenetelmin esim. puhevammaisilta itseltään. Koska puhevammaa ei rekisteröidä sellaisenaan eikä tietoa puhevammaisista saada osana kansallisia tiedonkeruita (THL), tulee em. arviointi- ja kehittämistyötä tehdä kansallisella taholla ja ohjata siihen riittävät resurssit. Arvioinnin tulee kattaa 1) esteettömien palvelujen ja tuotteiden suunnittelu, toteutus, tiedotus, ohjaus, palveluiden riittävyys ja saavutettavuus myös puhevammaisten ihmisten kannalta sekä 2) niiden vaikuttavuus vammaisiin henkilöihin, viranomaistoimintaan ja yksityisiin toimijoihin.

4. Direktiivin toimeenpanon tueksi tarvitaan a) kansallista ohjausta ja jatkuvaa koulutusta oikeisiin toimintatapoihin ja palveluihin (kansallisessa ohjausryhmässä tmv. tulisi olla puhevammaisten ihmisten edustus mukana), b) seuranta ja valvontaa niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin, c) aitoa osallisuutta (puhevammaiset ihmiset ovat usein aliedustettuina), d) oikeuksien tuntemista, e) keinoja, joiden avulla epäkohtia voisi tuoda esille jo ennen kuin niistä tulee suuria, f) opas tai opastusta tukemaan direktiivin toimeenpanoa toimintakulttuurin muutokseen ja johtamiseen. Oppaan tulee olla riittävän konkreettinen, jotta se antaa työvälineitä myös puhevammaisten henkilöiden esteettömien palvelujen ja tuotteiden toteuttamiseksi. Lisäksi esteettömyyden toteutumisen arviointi tulee liittää osaksi hyvinvointialueiden ja kuntien lakisäätöisiä tehtäviä sekä toiminta- ja taloussuunnitelmia.

5. Puhevammaisten osalta esteettömyysdirektiivin toimeenpanon suurimpana haasteena on palveluiden suunnittelijoiden ja tuottajien tiedon puute: miten huomioida ja kohdata erilaisia kommunikaatiomenetelmiä käyttäviä asiakkaita ja heidän avustajiaan. Yhtenä ratkaisuna voisi olla kohtaamista ja kommunikointia edellyttävän kurssin suorittaminen, joka sisältyisi palvelu- ja sote-alan koulutuksiin (vrt. hygieniapassi elintarvikealalla toimittaessa). Lisäksi tulisi toteuttaa alueellisia koulutuskerroksia toimeenpanon tukena, joissa kouluttajina olisi myös puhevammaisia henkilöitä.

Keskeiset **kustannukset** liittyvät toimeenpanon ohjeistukseen, koulutukseen sekä arvioinnin ja tilastoinnin kehittämiseen. Myös toimeenpanon implementoinnin koordinaatio vaatii rahoitusta. Lisäksi tulee huomioida, että esteettömät ratkaisut, kuten puhevammaisille palvelutilanteissa varattava pidennetty aika aiheuttaa kustannuksia. Jäävätkö nämä lisäkustannukset maksettavaksi vammaiselle henkilölle itselleen vai onko KELAn korvausjärjestelmä kytkettävissä tähän esim. yksityisen terveystalouden osalta? Miten palvelut hinnoitellaan ilman, että yhdenvertaisuutta räikeästi rikotaan, jos ne hinnoitellaan muita tuotteita/ palveluja kalliimmaksi.

Oikeussuojatoimina voidaan harkita sanktioiden ja sakkojen asettamista räikeistä rikkomuksista palveluntuottajille, mutta se ei oleellisesti auta palvelun käyttäjän tilannetta. Valitusprosessit ovat pitkiä ja raskaita sekä usein esim. puhevammaisen tarvitsee myös näissä toisen ihmisen apua. Tarvitaan kansallisia tukikeinoja ja ratkaisuja, joiden avulla myös puhevammaisten ihmisten täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja palveluiden toteutuminen olisi mahdollista.

Helsingissä 17.8.2021

Kehitysvammaliitto ry

Puhevammaisten Vertaistukiyhdisty ry